

Mit ér az ember, ha magyar Topolyán?*

A regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartájának megvalósulása az észak-bácskai városban

Manapság papírokból mérik, mennyit ér egy ember. Minél több papírod van a szakképesítésekről, nyelvvizsgákról, kutatási eredményekről, a világ szemében annál többet érsz. Ha egy délvidéki magyar szemszögéből nézzük ezt, akkor ő már eleve előnnyel kezd, hiszen anyanyelve mellett beszél (vagyis beszélnie kellene) az ország nyelvét, hogy az angolt mint a modern kor latinját már ne is említsük. Szóval „értéke is egyre nő”.

A gyakorlat mégsem ezt mutatja, és méltán tesszük fel a kérdést, hogy hol a hiba. Miért van annyi gondja a délvidéki magyarnak?

Topolya szülöttjeként nem találkoztam felém irányuló rosszindulattal csak amiatt, mert magyar az anyanyelvem. Igaz, vannak, akiknek már volt kellemetlenebb élményük, mégis úgy gondolom, hogy ezt nem szabadna pusztán a fizikai bántalmazásokra leegyszerűsíteni. Sok olyan visszaélés van – már ami a kisebbségi jogokat illeti –, amelyekről szinte nem is tud az egyszerű ember. Mindezek olyan burkolt intézkedések formájában kelnek életre, amelyek esetében nem tehetünk semmit, pusztán rácsodálkozunk, hogy mi jöhet még.

Láthatjuk, tehát, hogy nem elég két-, netán többnyelvűnek lenni ahhoz, hogy a problémáink megoldódjanak. Sőt! Éppen ebből erednek.

Bevezető

A valamikori Szerbia és Montenegró Államközösség nevében a Szövetségi Képviselőház 2005. március 22-én írta alá **A regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartáját (1992)**, és 2005. december 21-én fogadta el a ratifikációs törvényt¹. Az állam-

közösség megszüntével Szerbia mint jogutód 2006. június 1-jével kezdődően vált részesállammá.

Habár ez egyik feltétele volt az Európai Tanácsban való tagsághoz, nem szabad szem elől téveszteni, hogy a politikai háttér ellenére, a chartában foglalt alkalmazása a mindennapi élet alapvető emberi követelménye. Egymás elfogadása és nyelvi kultúrájának tiszteletben tartása minden demokratikus társadalom építőköve (ennek ugyanúgy kell működnie mind a szerbek, mind a magyarok, mind a többi kisebbség felé). Ahogyan a szerb kormány éves közleményében is írta, egyik fő ok a charta ratifikálására éppen a multikulturalizmus megőrzése volt.

Szerbia kötelezettséget vállalt, hogy az albán, bolgár, bosnyák, horvát, magyar, roma, román, ruszin, szlovák és ukrán nyelvekre alkalmazza a III. rész, legalább 35 általa megjelölt, alternatív rendelkezéseit², és habár lehetősége volt rá, nem élt kizárási jogával.

Elméletileg három év alatt sok mindennek változnia kellett volna. Bizonyos területeken ez sikerült is, de legtöbb esetben nem Szerbia hathatós támogatásának köszönhetően. Sok az olyan akár uniós, akár egyéb külföldi pályázat, amely megkönnyítheti elsősorban a vajdasági magyaroknak a magyar kultúra ápolását. Ami a közszférában való részvételt, az anyanyelvű oktatást illeti, ott már nehezebb a helyzet. Ezt tekinthetnénk általános nézőpontnak is, ezzel szemben én azt szeretném megvizsgálni, mi történik Topolyán. Mi az oka annak, hogy ebben a földrajzilag remek fekvésű és egykor gazdaságilag fejlett településen a magyarság száma és perspektívájuk egyre csökken? Hol tart jelenleg a charta megvalósulása a magyar nyelv szempontjából? Vagyis, egyáltalán megvalósulnak-e a charta intézkedései Topolyán?

* A cím Ady Endre Az ős Kaján című versének sorát vette alapul.

¹ Zakon o ratifikaciji Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima – A regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartájának ratifikálásáról szóló törvény (Szerbia és Montenegró Hivatalos Lapja, sz. 2005/18)

² A 2. cikk, „Kötelezettségvállalások” értelmében, Szerbia elfogadta a következők megvalósítását: 8. cikk 1. bekezdés a (iii), a (iv), b (iv), c (iv), d (iv), e (ii), f (iii), g pontok; 9. cikk 1. bekezdés a (ii), a (iii), b (ii), c (ii), d, 2. bekezdés a, b, c pontok és a 3. bekezdés; 10. cikk 1. bekezdés a (iv), a (v), c pontok, 2. bekezdés b, c, d, g pontok, 3. és 4. bekezdések c pontjai és az 5. bekezdés; 11. cikk 1. bekezdés a (iii), b (ii), c (ii), d, e (i), f (ii) pontok, 2. és 3. bekezdés; 12. cikk 1. bekezdés a, b, c, f pontok, 2. bekezdés; 13. cikk 1. bekezdés c pont; 14. cikk a és b pontok.

A nyelvi politikára ható elemek

Szerbia nyelvi és kommunikációs szempontból különböző intenzitással fejlődött. Ennek következtében a nyelvi politika rendkívül összetett, hiszen az ország más-más területén élő etnikai, nemzeti csoportok nyelvi identitástudatának kompromisszumos eredményeként jött létre. Minderre számos elem hat, melyek nemcsak átfogóan nézve, de kisebb települések szemszögéből is jelentősek. Ilyen elemek például: a történelem, demográfia, gazdasági háttér, kultúra, szociális és politikai tényezők, valamint a jogszabályok³.

Topolya (Bačka Topola) első alkalommal 1462-ben szerepel az írásos emlékekben, habár csak a török uralom 1543-as évében kezdik használni ezt a máig megmaradt elnevezését, kezdetben Topoly és később Topolya néven, főként az adóhatóság irataiban. A történelmi áttekintés azért is fontos, mert bizonyítást nyer, hogy már a 18. század közepétől kezdve éltek itt magyarok, és 250 év múltán is, a lakosság nemzeti összetételét tekintve, többségben vannak. Gróf Grassalkovich Antal megbízásából Csizovszki Ferenc kezdte meg a pusztá betelepítését, amikor is a magyar, illetve szlovák családok lényeges fölényben voltak a többi néppel szemben. Míg végül 1806-ban megkapta a mezővárosi rangot. (*történelmi tényező*)

Mára a részarányok változtak, és a 2002-es népszámlálás adatai szerint Topolya város összlakosságának (16171) **59,25%**-át alkotják magyarok, ami számszerűleg **9.582** fő.

Őket követik a szerbek 29,05%-kal (4.699), a montenegróiak 2,63%-kal (426), a jugoszlávok 2,32%-kal (376) és a horvátok 1,05%-kal (170). A többi kisebbség részaránya 1% alatt van, mint például a ruszinok, bunyevácok, muszlimok, albánok és szlovákok.⁴ (*demográfiai tényező*)

Mivel keresztülfut rajta a nemzetközi E-5-ös út, illetve a Belgrád–Szabadka–Budapest nemzetközi vasútvonal, a városnak minden lehetősége megvan/megvolt, hogy bekapcsolódjon az európai vérkeringésbe (ehhez az E-75-ös autópályát végleges kiépítése is hozzájárul), és a nemzetközi figyelem rá is irányuljon. (*gazdasági tényező*)

Azonban, mint a legtöbb szerbiai kisvárosban, így itt sem múlt el a privatizáció szele nyomtalanul. Habár a gazdasági tevékenységek 57%-át a mezőgazdaság teszi ki, a valamikori állami vállalatok leállításával (vagy átalakításával) jelentősen csökkent a város versenyképessége. (*szociális tényező*) Sok család külföldre költözött, így a magyarok is, akik remélték, hogy majd a magyar nyelv ismerete könnyebbé teszi a beilleszkedést Magyarországon, mint egy idegen nyelvű országban. Ez az elvándorlás a mai napig folytatódik, igaz, nem olyan nagy ütemben, mint a háborús időkben. Ez leginkább a fiatalokra vonatkozik, akik ott folytatják tanulmányaikat, és végül kint ragadnak (persze, ha vissza is jönnek, az állam nyelvének ismerete nélkül, nem sok jóra számíthatnak – ördögi kör)⁵.

2008 óta Topolya a tolerancia európai székvárosa. Itt rendezik meg idén már harmadik éve a Tolerancia Táborát, ahol több száz fiatal ismerkedik egymás kultúrájával.

Ha jobban megnézzük, nincsenek olyan esetek, amelyek aggodalomra adhatnak okot, már ami a magyar-szerb nemzeti viszonyokat illeti. Természetesen, itt is vannak problémák, de azok nem olyan látványosak. Lehet, hogy a határ közelsége, a viszonylag nagyszámú tömb-magyarok, vagy a topolyai politikai elit az oka, hogy a nemzetek viszonylag toleránsan élnek egymás mellett, nem feltétlenül barátságban, de nem is nyilvánosan gyűlölködvé.

A közelmúlt incidense, mikor magyarellenes feliratot⁶ találtak egy hirdetőtáblán, lehet, hogy elindít egy lavinát, ami kimossa az eddig burkolt feszültségeket, de továbbra is hangsúlyozom, nem ez a jellemző magatartás. Topolyán is jelen van, mint annyi sok más helyen, hogy az ember bárkibe beleköthet, hogy utána a nemzetiségi kérdés mögé bújva igazolja tettét. Nálunk is verekszenek szerbek, magyarok, vagy egy lány miatt, vagy mert részegek, vagy mert éppen rossz helyen voltak rossz időben. Azonban nem hiszem, hogy félve kellene magyarul beszélni akár nappal az utcán, akár este a szórakozóhelyeken.

Az elkövetkezőkben a charta rendelkezéseit vizsgálom témakörönként a topolyai helyzet tükrében. Úgy vélem, egy olyan helyről beszélünk, ami méltán félhet a magyarság elvándorlásától; ezért mindent meg kell tenni, hogy a jogi szintéren a legkedvezőbb fel-

³ Dubravko Škiljan, *Jezična politika, I tro „Naprijed“*, Zagreb, 1988

⁴ Ruszinok 0,58% (95), bunyevácok 0,32% (52), muszlimok 0,27% (45), albánok 0,24% (40), macedónok 0,20% (33), szlovákok 0,16% (26), szlovének 0,09% (15), ukránok 0,07% (12), németek 0,04% (8), románok 0,04% (7), bosnyákok 0,02% (4), oroszok 0,01% (3), 1 cseh, román és bolgár nemzetiségű, 12-en pedig nem jelölték meg.

⁵ Munkámban a szűkebb értelemben vett Topolyával foglalkozom, nem Topolya községgel. Ebben az esetben a továbbra is a magyarok vannak legtöbben, 22.543 (58,94%), majd a szerbek 11.454 (29,94%), a jugoszlávok 831 (2,17%), montenegróiak 547 (1,43%) és a horvátok 454 (1,18%).

⁶ „Halál a magyarokra!” és „Szerbia” graffitit találtak egy óriásplakáton 2009. május 16-ára virradó reggel. A feliratot még aznap eltüntették.

tételeket teremtsük meg a nyelvünk ápolásáért és az idevonatkozó kérdések mielőbbi megoldásáért. Legkönnyebb volna nyelv-barbárokként egy új magyar-szerb keveréknyelvet alkotni, amely csak még jobban gyöngítené a vajdasági magyarság identitástudatát, és erősítené az állami nacionalista erőket. Hisz, „nyelvében él a nemzet”⁷! Ezért a nemzetünk megmaradásáért a nyelvért (nyelvi jogokért) kell síkra szállnunk.

Oktatásügy (8. cikk)

Minden az iskolapadban kezdődik, és dől el. Hiába a családi háttér és fegyelem, ha a diáktársak, tanárok befolyása erősebb. Ezért kellene prioritást adni a magyarok oktatási kérdésének. Ez alatt szocializálódik legintenzívebben az ember; nemcsak a magyar kisebbségi közösség tagjaként azonosítja önmagát, hanem egyszerre keresi a helyét az egész világban. „Az anyanyelvű oktatás azonosságtudatunk kiépítésének alappillére.”⁸ Előbb tanítják meg vele, hogy elfogadja saját magát, majd a környezetét, előbb ismeri fel annak a fontosságát is, hogy a magyar, mint az anyanyelvének igényes művelése mellett elsajátítsa a szerb, állami nyelvet is. Mindez nagyobb biztonságot jelentene neki, hogy ne a nyelvi gátak miatt válasszon magyarországi egyetemet, egyenrangúnak érezné magát a többségi nemzettel – még ha az is, ettől függetlenül -, stb.

Nem hiába szerepel a chartában is az oktatásügy az első helyen. Azonban Szerbia már óvatosan választotta ki a rá vonatkozó, alternatív rendelkezéseket. Kezdve az iskolai előkészítőtől, az általános - és középiskolán át, egészen az egyetemig, csak abban az esetben biztosítja az anyanyelvű oktatást, ha a „család ezt kívánja, és a létszám elegendőnek minősül.”

Így az ország felszabadul azon felelőssége alól, hogy a tömegesebb nemzeti kisebbségek tekintetében bátorítsa az anyanyelvű oktatást. Majd a szülők eldöntik. Természetesen vannak számbeli alsó határok is, mégpedig ha a kisebbség számaránya kevesebb, mint 25%, akkor ez a jog nem biztosított.

Topolyán kettő általános és három középiskola van. Ritka példák a Vajdaságban, ahol még mindig megvalósul a teljes magyar nyelvű oktatás.

Ahogy a táblázat is mutatja, a topolyai általános iskolákban diákok száma nőtt, ezzel szemben ez nagyon messze van a három, minimum 25 fős osztály átlomhatárától. Illetve ezeket a számokat nem tekint-

hetjük elég reprezentatívnak sem, hiszen csak a karta ratifikálásától eltelt időt érintik.

* Elsőbe indulók száma:

	2006/07	2007/08	2008/09
Csáki Lajos Á. I.	41	49	69
Nikola Tesla Á. I.	26	27	30

A két iskola közötti, számbeli különbség elég magas, azonban ha ezt összehasonlítjuk az iskolákban tanuló össz magyar diákság számával, akkor már nem lesz ennyire kirívó.

* Magyar diákok száma összesen:

	2006/07	2007/08	2008/09
Csáki Lajos Á. I.	456	445	468
Nikola Tesla Á. I.	270	253	236

Mint tudjuk a magyar, mint anyanyelv oktatása heti 5 (későbbiekben pedig 4) órával megy – ez a minisztérium által is jóváhagyott tanterv része -, Topolyán is ugyanez a rendszer, mint a többi vajdasági iskolában. Az általános megítélés szerint a tankönyvek jók, a témák egymással összefüggésben vizsgálhatók, és mindig van egy-két költő vagy író, akik életművét részletesebben tanítják. Talán ez is lehet az oka annak, hogy kevés idő jut mindenre és mindenre. Az egyes anyagrészek feldolgozását egy iskolai tanórába kell sűríteni, nem marad idő az ismétlésre sem. A szövegértés pedig, ami rendkívül fontos volna, egyben fejlesztené a gyerekek gondolkodásmódját, és segítené jobban megérteni a magyar irodalmi vonatkozásokat, teljesen kimarad a tantervből. Ami azonban vizsgálódásunkat közvetlenül is érinti, az a magyar kultúra megismertetése. A tanterv ebben a kérdésben semmit nem lát elő, és habár egyes olvasmányokhoz kapcsolódnak népszokások, azok elég elenyészők és hiányosak. A tanár lelkiismeretén múlik, hogy ezt hogyan fogja implementálni az amúgy is sűrű programba, habár nincs ilyen jellegű kötelezettsége.

„[...] intézkedéseket tesznek annak érdekében, hogy biztosítsák annak a történelemnek és kultúrának az oktatását, amelyet a regionális vagy kisebbségi nyelvek hordoznak.”⁹

Topolyán bevált gyakorlat, hogy a művelődési intézmények pl. a magyar kultúra vagy a magyar költészet napjára rendezett műsoraira csoportosan és szervezeten látogatnak el a magyar osztályok. Ez azonban vajmi kevés, ha figyelembe vesszük, milyen

⁷ Széchenyi István

⁸ Mirnics Károly: *Kisebbségi sors, Forum KK 1993.*

⁹ Charta, 8. cikk 1. bekezdés g pont

színes és összetett a magyarság történelmi-kulturális háttere.

Hasonló a helyzet az ún. Polgári nevelés tárgygyal is. Habár vannak útmutatók, hogyan s miként tanítsák a gyerekeket a felelős, társadalmi magatartásra, újra csak az oktatókhoz kanyarodhatunk vissza.

Ami a történelem oktatását illeti, mindig visszatérő kérdés, hogy a magyar (illetve az adott kisebbségi) történelem milyen módon kerül a tantervbe. Több tanár panaszkodott, hogy kevés órásszámmal szerepel (vagy van év, amikor teljesen kimarad), és kénytelenek ezt - már akik komolyan veszik ennek fontosságát - önállóan, saját könyvekből pótolni. Úgyisztén Belgrád koordinálta tantervkészítésről van szó, szóval nem nagyon tudunk attól elvonatkoztatni. A kb.10 órába sűrített magyar nemzeti történelem (éves szinten) elég aggasztó, különösen, ha figyelembe vesszük a szerb nyelvű történelemkönyveket, ahol a jelentősebb magyarságot vagy Magyarországot érintő események csak egyoldalúan kerülnek bemutatásra. Megmarad-e az objektivitás, vagy szokás szerint a többségi nemzet szemszögéből mutatják-e azt be? A fiatalabb generációkban ily módon ültetik el azokat a nacionalista gondolatokat, amelyeket később majd a társadalom még inkább generál. Ezért a magyar többségű térségekben fontos volna, hogy a szerb diákokkal megszerettség a magyar nyelvet és kultúrát, ne csak akkor, ha vegyes házasságokra kerül sor. Ez kívánja a karta is: „[...] a regionális vagy kisebbségi nyelvek iránti tisztelet, megértés és tolerancia elvét az országban folyó oktatás és képzés céljai közé foglalják...”¹⁰

A Nikola Tesla Iskolában nincs lehetőség magyar fakultatív oktatásra (nem kötelező, tehát az átlag osztályzatba sem kerül bele), a Csákiban viszont megszervezték, és 9 elsős, 9 másodikos, 6 harmadikos, 15 negyedikes, 6 hetedikes és 6 nyolcadikos szerb diák tanul 2008 ősze óta magyarul. Köztük vannak, akik teljesen az alapoknál kezdték. Ez gond, hiszen a csoportok felosztása korosztály és nem tudás szerint történik – elsősorban az órarendek egyeztetése miatt. A heti két óraszám és a tanulók mennyisége teljes embert kívánna. Jelenleg a magyar tanárnő foglalkozik ezzel.

A **Dositej Obradović Gimnázium és Közgazdasági Középiszkolában**, ha nem bővítették volna ki az iskola profilját a közgazdasági szakra is, akkor pár éven belül a helyzet nagyon siralmassá válna. Általában az itteni diákok terveznek továbbtanulni, tehát erősíteni a magyar értelmiséget. Ha nincs magyar gyerek a gimnáziumban, akkor ez csak azt je-

lentheti, hogy a jövő topolyai magyar értelmisége is fogy.

* Elsőbe indulók száma:

	2006/07	2007/08	2008/09
általános szak	29	11	16
közgazdasági szak	34	31	25
összesen	63	42	41

* Magyar diákok száma összesen:

	2006/07	2007/08	2008/09
	185	186	192

Itt nem szerveznek sem magyaroknak szerb -, sem szerbeknek magyar fakultatív oktatást, mint ahogyan a **Sinkovics József Műszaki Szakközépiszkolában** sem. A magyar és szerb diákok aránya 3:2. Ez jó hír volna, ha a magyarok nem a hároméves, inkább fizikai munkát igénylő szakokat választanák, mint a kőműves, asztalos stb., amelyekre a szerb diákok ritkábban iratkoznak. Aminek a nevében van autó vagy elektronika, azok sokkal megnyerőbbek számukra. Talán ez is az oka, hogy először szerb osztályoknak nyitottak négy éves szakot.

* Magyar diákok száma összesen Sinkovics József Műszaki Szakközépiszkolában:

	2006/07	2007/08	2008/09
	179 (10 osztály)	169 (10 osztály)	172 (9 osztály)

* Az elsőbe indulók száma –szakonként:

2006/07 2007/08 2008/09

Gépészet és fémfeldolgozás

- gépjárművek gépésztechnikusa és gépszerelő

20 tanuló Gépészet és fémfeldolgozás

- lakatos és fémesztergályos

15 tanuló Gépészet és fémfeldolgozás

- gépjárművek gépésztechnikusa és gépszerelő

25 tanuló Erdészet és fafeldolgozás (asztalos)

-

14 tanuló Elektrotechnika –

autó elektrotechnikus

23 tanuló Elektrotechnika –

számítógép elektrotechnikus

21 tanuló Férfi és női fodrász –

27 tanuló Földmérés és építészet (falfelület

dekoratőr és kőműves) –

12 tanuló Földmérés és építészet (falfelület

dekoratőr és kőműves) –

17 tanuló (összesen) 61 50 63

Az utóbbi években érzékelhetően fejlődésnek indult a topolyai **Mezőgazdasági Középiszkola**. Várhatóan idén fejezik be a diákokon építkezési mun-

¹⁰ Charta, 7. cikk – Céllok és elvek – 3. bekezdés

kálatait is, ahol 60 férőhely lesz. Mint már a bevezetőben mondtam, Topolya mezőgazdasági vidék. A családi vállalkozások fenntartása és fejlesztése komoly feladatot állít a község elé is. Nem csupán a városból, hanem egész Vajdaságból érkeznek tanulók, szerbek és magyarok egyaránt.

* Az elsőbe indulók száma –szakonként:

SZAKOK	2006/07	2007/08	2008/09
mezőgazd. tech.	9	9	13
állatorvosi tech.	15	16	14
élelmiszer. tech.	10	8	13
virágkötészet és mezőgépszerelő	18	21	25
húsfeldolgozás és pékség	19	16	19

A tanárok elmondása szerint az évek során csökkent a magyar diákok száma, mert sokan a tanév során hagyják ott az iskolát, gondolván, hogy a föld megműveléséhez elég az is, amit otthon elsajátíthatnak. Sajnos ez a felfogás egyre inkább tendenciává válik, és ezért még a négy éves szakokra indulók sem választják a felsőoktatásban való továbbtanulást. A Magyar Nemzeti Tanács keretein belül szervezett szerb nyelvű kurzusra úgyszintén e szakokról jelentkezhetnek (a harmadik és negyedik osztályosok). Jelenleg 29-en látogatják az órákat, és a visszajelzések kedvezőek (azonban a magyar fakultatív oktatás szerb anyanyelvűeknek ebben az iskolában sem valósul meg).

A középiskolákban elsősorban az Alkotmány és polgári jogok c. tantárgyra koncentráltam; milyen mértékben tudatosítják mind a szerb, mind a magyar diákokban a saját - és nem utolsó sorban a mellettük élő nemzetek jogait (azon belül is a nyelvi jogokat). Ennek céljából állítottam össze egy kérdőívet.

Összesen 144 végzős tanulót kérdeztem meg (szerbeket és magyarokat vegyesen). Ebből kettőt nem tudunk kiértékelni, illetve sok helyen nem választottak bizonyos kérdésekre; vagy, mert nem értették az adott kifejezést, vagy nem akartak válaszolni, vagy elkerülte a figyelmüket. Ez már nem derül ki, mindenesetre érdemes volna figyelmet fordítani arra, hogy a hároméves középiskolások válaszai sokkal nagyobb tudatlanságot, érdektelenséget tükröznek. Gondolok itt, többek között, a "hol szeretnél továbbtanulni" kérdésre. A válaszok Banglades, Kína, Moldávia, Dombos-hegy stb. között keringenek. Habár ezek a diákok csak kis számban folytatják tanulmányaikat (ők

a fodrászok, mezőgépszerelők - vagy az iskola szelgijén a traktoristák-, illetve a virágkötők), érdekesebb nekik komolytalanságokat beírni, mintsem elkövetni, mit is kezdenének az életükkel. Ez mindannyiunk felelőssége, hiszen a magyarság megmaradása egy szilárd, gondolkodó, öntudatos réteg felnevelésétől függ. Sajnos, egyre többen választják az első látásra egyszerűbbnek tűnő szakokat, elvágva ezzel maguktól a továbbtanulás, és így a továbbfejlődés esélyét. Ezek különben magyar tannyelvű osztályok, ahol az oktatás teljesen magyar nyelven folyik, mégis érkeztek olyan válaszok, hogy "a kisebbségnek nincs joga az anyanyelvén tanulni" (bár igaz ezt úgy jelölték meg, hogy azért jó volna, ha bevezetnék).

A kérdőívek nem képviselik az össz topolyai diákság tudását a nyelvi jogok terén, de fontosnak tartottam megmutatni, hogy a végzősök, ma-holnap felnőtt dolgozó emberek milyen tájékozottsággal (pontosabban tájékozatlansággal) látnak hozzá a felnőttnak - habár mindegyik osztályban oktatnak Alkotmány és állampolgári jogokat.

A kérdőív 13 kérdést foglal magában, amelyekre három válasz lehetőség volt: a nem, és nincs is rá szükség; nem, de szükséges volna; és az igen válaszok.

A kezdeti kérdések inkább csak amolyan bevezető voltak, miszerint Szerbiának van-e kisebbségvédelmi törvénye, illetve részesállama-e ilyen jellegű nemzetközi egyezménynek. A válaszadók 9.3%-a mondta azt, hogy nincs szükség ilyen törvényre, 29.3%-a, hogy nincs ilyen szerbiai törvény, bár jó volna, és 61.42% válaszolt igennel. A konvenció vonatkozásában, szinte egyenlően oszlik el az arány a "nincs, de jó volna" és a "van" között (41.8% és 44%).

Mint említettem, egyaránt megkérdeztem a szerb és magyar tanulókat is. Az a tendencia figyelhető meg, hogy a szerb diákok több esetben választottak a valóságnak megfelelően (vagy csak jól tippeltek), míg a magyarok nem tudtak bizonyos jogaik létezéséről.

A 3a), kisebbségi nyelven történő oktatásra vonatkozó kérdésre, 7.1% mondta, hogy nem létezik, és nincs is rá szükség (elfogadom, ha ezt szerbek mondják, de sajnos, pár magyar is idesorolt be); 10.6% szerint nincs, de jó volna (a kommentár hasonló az előzőhöz); és azért szerencsére, 82.3% felismerte, hogy milyen nyelven tanul, és igent jelölt meg.

91.4% gondolta helyesen, hogy lehet kisebbségi nyelven felvételizni.

Ezzel szemben a kisebbségi történelem oktatása már nem volt ilyen egyértelmű. Sok diáknak ez csak plusz leckét jelent, ezért valamilyen szinten meg is lehet érteni, hogy nem akarnak többet tanulni, mindegy nekik, hogy kinek a múltjáról van szó. A fentiekben ezt már bővebben kifejtettem, ezekre az in-

formációkra támaszkodva nem meglepő, hogy a diákok 16.78%-a nyilatkozott úgy, hogy nincs kisebbségi történelemoktatásra joguk, bár szeretnék; 71.5% írt igent.

Ami az anyanyelven történő tájékoztatást illeti, tehát saját nyelvű rádió- és TV műsorszórásra való jogot, azt 80.3% ismeri, 10.9% szerint erre nincs joguk, de jó volna, és 8.76% szerint nincs is rá szükség.

Mint tudjuk, a nemzeti kisebbség tagjai - mi esetünkben a magyarok - használhatják teljes nevüket a magyar helyesírás szerint, akár magán-, akár hivatalos dokumentumról legyen szó. Ezt viszont a válaszadók csak 73%-a tudta, 11.28%-a nem tartja szükségesnek, 15.79%-a pedig szeretné, ha ezt a jogát elismernék.

Idetartozik a következő, 3f) kérdés is, miszerint lehet-e írásbeli, szóbeli kérelmeket anyanyelven benyújtani. Ennek is egyértelműnek kellene lenni egy középiskolát végzett embernek, de nem az. Csak 57.14% válaszolt igennel, míg 24.8% nem tudja, hogy létezik ilyen nyelvi joga, de szeretné, ha volna.

A 4. és 5. számú kérdések összefüggnek: Kell-e, hogy a hivatali személyek között megfelelő számban beszéljenek kisebbségi nyelven, illetve eljárást folytassanak? 13.5% szerint erre nincs szükség, 20.7% nyilatkozott, hogy ez nem valósul meg, de jó volna, és 65.7% mondja, hogy igen, kell. A másik kérdés: Lefolytatható-e bírósági, közigazgatási eljárás a kisebbség nyelvén? Csak a diákok fele gondolja ezt (49.6%), de a többiek, a 32,37% nem tud róla, hogy ez a lehetőség fennáll, bár jó volna, míg 18% nem látja szükségét. Volt, aki ezt azzal kommentálta, hogy vannak tolmácsok, akiket kifejezetten ilyen esetekben kell alkalmazni.

Látható, hogy a kérdőív első felében a diákok mindennapi életéhez közelebb álló témákban több helyesebb válasz született. A 6. kérdés esetében, miszerint készülhetnek-e a formanyomtatványok kisebbségi nyelven, illetve egyszerre több nyelven, bizonytalanabbak a válaszok, és csak 62.4% mondta, hogy igen, és 21.27%, hogy nem de szükséges volna, és 16.3%, hogy nincs rá szükség.

Pozitív az a megállapítás, hogy a szerb diákok is fontosnak tartják, hogy Szerbia, mind erkölcsileg, mind anyagiilag támogassa, a területén élő kisebbségeket. Az a 13.47%, aki ezt szükségtelennek véli, vegyesen szerb és magyar diákok. 22% szerint Szerbia erre nem kötelezett semmilyen dokumentummal, bár nem ártana, és 64.5% válaszolt igennel.

Az utolsó kérdés okozott – véleményem szerint – a legtöbb gondot, mert a gyerekek nem értették meg, mit is jelent a pozitív diszkrimináció. Mire való a polgári nevelés c. tantárgy, ha nem tanulnak meg kü-

lönbséget tenni jó és rossz között, a segítségnyújtás és az elnyomás között? Talán ez az oka, hogy egyenlő arányban (43,88% és 42,44%) oszlanak el a válaszok, hogy a kisebbségek pozitív megkülönböztetését büntetni kell, illetve, hogy nálunk nem büntetik, és nem is kellene.

Az utóbbi időben (de már korábban is) sok vita folyik a kisebbségek igazságos képviseléről az államszervekben, amit az adott kisebbség számarányával összhangban kellene megállapítani az adott község területén. A 142 értékelhető kérdőív közül csak 116 válasz született, és ennek tükrében, a diákok 56.8%-a gondolja, hogy a kisebbségek képviselői alulképviselek, 30.17%-a, hogy elegenden vannak, és 11.2%, hogy felülreprezentáltak az államszervekben.

Ez a szemléltetés csak előirányozza egy nagyobb akció szükségességét, amiben is a kisebbségi, és azon belül is a nyelvi jogok még jobban kifejezésre jussanak elsősorban az oktatásban, de ugyanúgy a kisebbségek mindennapos tájékoztatásában is. Sajnos, a magyar diákok (akiket arra kértem meg, hogy pár szóban írják le, volt-e már valamilyen kellemetlenségben részük, mert magyarul beszéltek) több helyen panaszkodtak, hogy hiába próbálták meg szerbül kifejezni magukat, kinevették őket, sőt, volt hogy elzavarták. Ez különösen a hivatalos szervekben történt meg. Ami az iskolán belüli viaskodásokat illeti, annak mindannyian részesei voltunk. Sokszor csak álca a magyar-szerb konfliktus, és valójában romantikus indokok állnak a háttérben. Persze, mindig van, aki okosabb. Egy diák azt írta, hogy az adott ember hozzáállásától függ, miként fog viszonyulni hozzá, mint magyarhoz. Mindig lesz, akit zavarni fog a nemzetiségünk, és csak úgy harcolhatunk ellene, ha megtanuljuk az ő nyelvüket. Azt kellene magunkban tudatosítani, hogy ezzel nem ismerjük el az állam diadalát a kisebbségek felett, hanem mi magunk leszünk többek. Szám szerint nem kifejezhető az arány, hogy hány topolyai diák nézett szembe ilyen akadályokkal, de a válaszok alapján többen nyilatkozták, hogy még nem kerültek emiatt kínos helyzetbe. Egy fiú még azt is hozzátette, hogy „no” csak próbálna megbántani valaki, azért mert magyar vagyok”.

Természetesen a szerb nyelvű kérdőívekre ilyen kérdést nem írhattam. Ott azíránt érdeklődtem, hogy beszélnek-e, illetve szeretnének-e megtanulni kisebbségi nyelven. És mondhatom, kellemesen csalódtam, mert volt osztály, ahol jelentős többségben már beszélnek magyarul, illetve szívesen megtanulnának. Persze, volt, aki ezt elutasította, mégis az arány felele.

Másrésről, mindannyian meg kell, hogy értsük, a náci tisztafaj nézetek már a múlté. Amennyiben mind két nációt egymás elfogadására és megszer-

tésére nevelnék már a gyerekkorban, könnyebb volna az életük később. Ez csak a közös kommunikáció kialakításával válna lehetségessé, azonban amíg a magyar gyerek a török uralom idejéből származó, csöppet sem újszláv nyelven írt olvasmányokat kénytelen bemagolni, addig nem várható el, hogy egy egyszerű bolti vásárláshoz is ne gyomorideggel álljon hozzá, a szokásos „mi lesz, ha az előadó nem ért magyarul...” érzéssel.

Szerbia nem vállalta, hogy a magyar, pontosabban kisebbségi nyelvű egyetemek létesítését bátorítja, csak azt, hogy feltételeket teremt a kisebbségi nyelv tanulására, mint külön tantárgyra a felsőoktatási intézményekben (8. cikk 1. bekezdés e (ii) pont). Azonban a magánegyetemek térhódításával, a többnyelvűség már nem kirívó eset. A belgrádi székhelyű, „Megatrend” Magánegyetem Bio-élelmiszeripari szakát Topolyán nyitották meg, ahol az előadásokat magyar nyelven is hallgathatják az egyetemisták immár két éve (előtte erre nem volt lehetőség – az egyetemet egyébként 2005-ben alapították). A két szakirányon (általános és biofarming) a 2008/09 iskolaévben 50 magyar hallgató volt az I. évfolyamon, és 22-en másodéven.

Igazságszolgáltatás (9. cikk)

A tartományi emberjogi főbiztos 2008-as évi közleményéből kimaradtak a topolyai bíróság nemzetiségi összetételére vonatkozó adatok. Állítólag nem küldték el azokat, ezért kis reményt láttam, hogy éppen majd nekem áruljak el, ami még az ombudsman előtt is rejtve maradt.

Mind legtöbbször, most is a nem hivatalos út sokkal könnyebbnek tűnt. Találkozót beszéltem meg egy topolyai bíróval, és egy óra múlva kezemben volt, amit kértem.

A topolyai Községi Bíróság épületén öt módon (szerb - latinul és cirillül, magyar, szlovák és ruszin) van kiírva az elnevezés, bent pedig minden jelölés magyar és szerb nyelven. Igaz, akik útba igazítanak, nem tudnak magyarul, de eltévedni nem lehet.

A 2009-es évben a bíróság összetétele 6 bíró és az elnök. Ebből két bíró magyar anyanyelvű, mindketten peres ügyeket tárgyalnak, a többiek az elnökkel együtt szerbek. Tehát a lakosság nemzeti összetételét tekintve a magyarok alulreprezentáltak. Mivel, felkerekítve, Topolya 60%-ban magyar lakosú, úgy volna helyénvaló, ha ez a bíróságon belül is érvényesülne, vagyis 4 magyar és 3 szerb nyelvű bírót je-

lente (csak hogy nyomatékosítsam a fent leírtakat, most ez 2 magyar és 5 szerb).

A karta 2006-os ratifikálásától kezdve vizsgáltam az adatokat egészen mostanáig.

Bíró	2006		2007		2008		2009	
	szerb	magyar	szerb	magyar	szerb	magyar	szerb	magyar
	5	3	5	3	5	2	5	2

Az ügyészek számarányait nem tartottam fontosnak feltüntetni, ugyanis nincs, és nem is volt magyar nyelvű ügyész a topolyai bíróságon. A gyakornokok száma állandóan változott, és mivel – mint említettem – nem hivatalos úton kaptam az adatokat, ezért csak a magyar, fizetett gyakornok számát tudtam meg, és nem arányukat a szerbekhez képest (akik mindig is többen voltak). A tavalyi évet leszámítva, amikor volt egy magyar is tudó, ám szerb ajkú fiú, 2006-tól kezdve, egyedül idén vettem fel magyar gyakornokot.

A büntető ügyekben eljáró bírók és a vizsgálóbírók mind szerbek, ami azt jelenti, hogy az ilyen esetekben mindig alkalmazni kell tolmácsot, ha a felek azt kéri.

Itt fontos volna megemlíteni, hogy a hatályos Perrendtartásról¹¹ és a Hivatalos nyelv- és íráshasználatról¹² szóló törvények nem egyeznek egymással. Az első szerint a felek és a többi résztvevő használhatja saját nyelvét a tárgyalásokon és a szóbeli eljárási ügyletek esetében, míg az eljárás többi részében a hivatalos szerb nyelv használatos (96. cikk). A másik törvény ezzel szemben kimondja, hogy az elsőfokú eljárást szerb nyelven kell lefolytatni, vagy pedig a nemzeti kisebbséghez tartozó fél kérésére kisebbségi nyelven, ha az hivatalos használatban van az adott területen (12. cikk). Tehát konfúzió áll fenn: vagy csak bizonyos szakaszokban lehet levezetni magyarul az eljárást, vagy elejétől a végéig? Sőt, tovább bonyolítja a helyzetet a 12. cikk következő bekezdése, miszerint ha az egyik fél kéri a szerb nyelvű eljárás lefolytatását, akkor mindig annak adnak elsőbbséget.

Ezért nem sikerült adatokat kapnom arra vonatkozóan, hogy hány eljárás volt magyarul az elmúlt három évben. Ugyanis egy sem elejétől a végéig. Ha a bíró és a felek is magyarok (és ez Topolyán csak a peres ügyekben van így), akkor a szóbeli tárgyalás ezen a nyelven zajlik. A jegyzőkönyvet pedig szerb nyelven vezetik (egyéni kérésre pedig lefordítatják). De ami az eljárás többi, mind megelőző, mind az azt követő szakaszait illeti, már minden szerbül folyik. Habár ez nem csak Topolyára vonatkozik, hanem az

¹¹ Szerbia Hivatalos Közlönye, sz. 125/2004

¹² Szerbia Hivatalos Közlönye sz. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005

egész országra, mégis fontos eleme a nyelvi jogaink megvalósulásának.

A karta szerint Szerbia garantálja a gyanúsított jogát, hogy anyanyelvét használja, hogy a beadványokat elfogadják kisebbségi nyelven is, hogy az idevágó plusz költségeket az állam fizeti, stb.¹³ Mindez helyén is volna, ha maguk a törvények nem teremtenék meg nagyobb káoszt. Néha már tényleg egyszerűbb tolmácsot alkalmazni, még ha mindenki magyar is a tárgyalóteremben, hiszen akkor a jegyzőkönyv csak egynyelvű lesz, és nincs szükség a későbbiekben fordítani. Egyébként, ami a beadványokat illeti, akad ilyen is, olyan is a topolyai bíróságon, erre vonatkozóan nem vezetnek statisztikát.

A topolyai bírák mind 40 év alattiak (kivéve az elnököt), ezért hogy mi lesz a sorsuk, az itt ténykedő két magyar bíróval együtt, a szeptemberi újráválasztások során, hamarosan kiderül. Mint tudjuk a Bíróságok és ügyészségek székhelyéről és területéről szóló törvényértelmében, 2010. január 1-től csak a szabadkai Községi Bíróság (vagy az ún. alapbíróság) kihelyezett egységei lesznek jelen Topolyán (illetve Adán, Magyarkanizsán és Zentán), amikor is megszűnik az ottani bíróságok addigi hatásköre. Ez vonatkozik az ide tartozó községi ügyészségekre is. A szabadkai Kihágási Bíróság tagozatai pedig megtalálhatóak lesznek Topolya mellett még Kishegyesen. Mindenesetre Topolya, a község 23 településével együtt méltán tarthatna jogot egy önálló igazságszolgáltatási intézményre.

Közigazgatási hatóságok és közszolgálati szervek (10. cikk)

Mivel Topolyáról, mint városról – illetve ebben a fejezetben, mint községről is - beszélünk, az idevágó rendelkezések csak egy részét vizsgáljuk. A 10. cikk 1. bekezdés a (iv), a (v) és c pontjai a közigazgatási kerületekre vonatkoznak. Topolyán, mint községben megvalósuló, nyelvi kérdésekkel foglalkozó intézkedések viszont a 2. bekezdés b, d és g pontjaiban található (Szerbia elfogadta a c pontot is, azonban az a tartományi hatalomra vonatkozó kötelezettség, ezért a mi esetünkben azzal külön nem foglalkozunk).

Topolya község területén, a Statútum eredeti változata szerint, a szerb, magyar, ruszin és szlovák nyelvek, írásukkal egyetemben, egyenlő mértékben vannak hivatalos használatban¹⁴. Azonban ezt a meg-

fogalmazást később pontosították,¹⁵ ami a mai napig érvényes gyakorlat, miszerint a községben a szerb és magyar nyelvek mellett csak Bajsán még a szlovák, illetve csak Zentagunarason még a ruszin nyelv, megfelelő írásukkal együtt, használható.

A Tartományi Képviselőház határozata a vajdasági települések magyar elnevezéseiről¹⁶, valójában, a karta közvetlen megvalósítása (karta, 10. cikk, 2. bekezdés g pont). Topolya, szerbül Bačka Topola, esettől függően még Bácsstopolyának is nevezhető (rendszerint megkülönböztetésül a közép-szerbiai Topolától). Hasonló eset a Földvár vagy Bácsföldvár, amely mindkétszer ugyanaz. A Statútumban is a Topolya elnevezés szerepel (a városhatárnál ez szerbül - latin és cirill, és magyarul van feltüntetve). A karta csak a helynevekre tér ki, ezért a topolyai kétnyelvű utcanév-táblák akár a kisebbségvédelmi törvény eredményeként is elkönnyelhetők.

Valójában Szerbia kötelezettségeinek megvalósulása nehezen ellenőrizhető. A 2. bekezdés pontjai szerint a helyi hatóságoknak megengedni és/vagy bátorítani kell a lakosságot, hogy kérelmeiket kisebbségi nyelven nyújtsák be (vagyis azon a kisebbségi nyelven, amely hivatalos használatban van). Sokszor nem fogadják el a magyar nyelvű beadványokat, mert nem gyakorlat, még ha erre a kisebbségnek joga is lenne. Másrészt az emberek jogsértésnek tekintik azt is, mikor az elutasítás oka hiányos dokumentáció, és nem a nyelv.

Érdekes itt megemlíteni, hogy a topolyai ombudsman elmondta, több esetben akár a szerb polgárok sérelmezik, pl. mikor csak magyarul jelentettek meg egy dokumentumot és egyszerre nem cirillül is (ez Bácskossuthfalván történt).

Sajnos, terveim szerint az említett három év községi ombudsman-i jelentéseit is megvizsgáltam volna, azonban azok annyira általánosak, hogy kiritikájuk külön oldalakra érdemes. Amellett, hogy konkrét törvényrészeket citál, egyben mellőzi a fontos, szisztematikus elemzést. Így nem tudtam meg, hogy hány esetben indítottak eljárást a nyelvi jogok megsértése miatt. Az ügyek számát a szerint rendezték, mely állami szerv ellen nyújtották be. Ezen kívül a későbbi eljárások részletesebb bemutatása érdekében felsoroltatott példák között sem volt e mi témánkra vonatkozó rész. Az információk így közvetlenül magától az emberjogi biztostól erednek, amelyek azonban korán sem teljeseek. Ami pozitívum, hogy az elmúlt félvében, tehát a kinevezése óta, nem keresték meg

¹³ A 9. cikk, 1. bekezdés a (ii), a (iii), b (ii), c (ii), d pontjait, a 2. bekezdés a, b, c pontjait és a 3. bekezdést jelölte meg Szerbia, mint ránézve kötelezőt.

¹⁴ Statútum, Topolya Község Hivatalos Lapja sz. 2002/06, 9. cikk

¹⁵ Határozat Topolya Község Statútumának változtatásáról, Topolya Község Hivatalos Lapja sz. 2004/04, 1. cikk

¹⁶ Vajdaság AT Hivatalos Lapja, sz. 2003/12

ilyen jellegű probléméval. A tavasszal történt magyarellenes felirattal kapcsolatban pedig nyilvános közleményben ítélte el az effajta cselekvést.

A topolyai hivatalos lapban párhuzamosan olvasható magyar és szerb nyelven a szöveg, a karta azon rendelkezése szerint, hogy *“a helyi testületek dokumentumaikat a regionális vagy kisebbségi nyelveken is közzétegyék...”*

Ezen felül nemcsak a községházán vagy a polgármesteri hivatalban található kétnyelvű útbaigazítás, hanem a többi közintézményben is. Ezekben a helyeken, a 3/c ponttal egyetértésben, továbbra is benyújthatók magyar nyelvű kérelmek. Ilyen például az egészségház, ahol nem csak fogadnak, hanem ki is adnak kétnyelvű dokumentumot. A baj csak az, hogy az ápolók, orvosok nem tudnak magyarul vagy a magyarok jól szerbül. Így egyenlőképpen sérülnek mindkét nemzet jogai.

A 4. bekezdés c pontja, amely a legérdekesebb, és amely megvalósulása a magyar pártok egyik legnagyobb harcát jelenti (vagy kellene, hogy jelentse), a magyar, tehát kisebbségi nyelv ismerőinek közsférában való alkalmazása. Igaz, a karta csak *“lehetséges mértékű kielégítésről”* beszél, mégis úgy vélem, hogy ez minden szempontból még nagyon távoli. Az, hogy a köztisztviselők között legyen elég magyar Topolyán, elsősorban a politikai vezetőség feladata kellene, hogy legyen.

A rendőrségen az ügyfélkezelők nemzetiségi aránya sem a legkielégítőbb. Négy magyar és öt szerb foglalkozik a lakossági ügyekkel (úgy volna jó, ha ez pont fordítva lenne). Az irodákban a két magyar titkárnőt leszámítva, mindenki szerb, és sajnos a rendőrökre is ez vonatkozik. Mivel kötelező, hogy a magyar kisebbség is képviseltesse magát ebben a kötetekben, nem mondhatjuk, hogy nincsenek jelen, azonban a számuk kevés (4-5).

A postán jobbak az arányok. A kézbesítőknél 7 magyar és 1 szerb, az ügyfélkezelőknél pedig 8 magyar és 7 szerb. Ritka helyek, ahol többségben vagyunk. Különösen, hogy itt ezek a számok nem változtak a karta ratifikálása óta. Ha valaki nyugdíjba ment, akkor őt a rokona követte, aki rendszerint ugyanannak a nemzetnek a tagja.

Tömegtájékoztatási eszközök (11. cikk)

A Köztársasági Rádió-műsorszórási Ügynökség (KRÜ) tanácsa 2008. február 26-án megjelentette azon

társaságok névsorát, akik engedélyt kaptak a helyi szinten történő rádióműsor sugározására¹⁷. Ezek Topolyán a Trend Rádió (Impres doo) és a Régió Rádió (Topolyai Tájékoztatási Közvállalat). Az akkor már majdnem harminc éve megállás nélkül működő Topolyai Rádiótól pedig megvonták a műsorszórás jogát, és 2008. 08. 31-én éjféltkor végleg kizárták az éterből.

Sokan emlegették akkoriban, hogy ezzel az intézkedéssel egy alapjaiban véve kisebbségi rádiót szüntettek meg, ami már mindenképpen egy szélesebb reakciót kíván - akár nemzetközi körökben is -, mint ha pusztán egy falusi rádió elégedetlenségéről lenne szó. Természetesen, mindig lesznek szubjektív résztvevők, így magam is, akik számára a Topolyai Rádió egy korszakot jelentett. Az 1980-ban alapították, mindig igyekezett fejleszteni magát, és kisebb-nagyobb nehézségekkel a privatizációs folyamatokat is átvészelte. A középiskolás éveink alatt barátaimmal mi is szerkesztő-műsorvezetői voltunk az ifjúsági műsornak szombat délután 1 és 3 között. Majd az öcsém váltott fel technikusként ebben a - mondjuk - már családi tradícióban. Ezért nem túlzás azt állítani, hogy hiányzik az a hely.

A Rádió-műsorszórásról- és a Telekommunikációról¹⁸ szóló törvények, a KRÜ Statútumának és a Szerbiai rádió-műsorszórás 2013-ig tartó fejlesztési Stratégiájának értelmében a KRÜ elfogadott egy Szabályzatot a műsorszórás engedélyezésének feltételeiről (2006. november 16.). Ebben az írásban részletezik, hogy mely kritériumok alapján döntenek majd, melyik rádió képviseli (képviseletheti) méltán a szerbiai érdekeket és értékeket, és melyek nem. Ilyenek a műszaki, a szerveződési, a programra vonatkozó és a pénzügyi követelmények, illetve a tulajdoni szerkezet átláthatósága, a tőke és a finanszírozás tényleges nagysága, a tiltott média-koncentrációk kimaradása és egy rádióállamos alapvető működési feltételei (13-26. cikkek).

Ezek, a többé-kevésbé objektívan kifejezhető értékek szolgálták válaszvonalaként a Trend Rádió és a Topolyai Rádió között. A Régió Rádió sorsáról nem is volt vita. A 2004. április 2-án először megszólaló rádió erős hátsó, elsősorban politikai támogatottsággal rendelkezik¹. Persze, ez nem jelenti, hogy programjai (ránk nézve elsősorban a magyar programok) nem állják meg a helyüket, és technikai felszereltsége nem biztosítja a minél jobb hallgathatóságot. A heti félórás

¹⁷ A Rádió-műsorszórásról szóló törvény (Szerbia Hivatalos Közlönye, sz. 42/02, 97/04, 76/05, 79/05 - másik törvény 62/06 és 85/06) 32. cikke és az 53. cikk 1. bekezdés 7. pontja, illetve a RRA Statútumának (Szerbia Hivatalos Közlönye sz. 102/05.) 20. cikke alapján

¹⁸ Szerbia Hivatalos Közlönye, sz. 44/03

¹⁹ A Régió Rádiót alapító “Bačka Topola” Tájékoztatási Közvállalatot a községi képviselő-testület határozati úton hozta létre (Községi Hivatalos Lap sz. 2001/10).

bunyevec és ruszin adások mellett az össz műsoridő egyenlő arányban szerb és magyar nyelvű.

Azonban be kell látnunk, a másik két rádió fennmaradási harca és annak végkifejlete cseppet sem ennyire egyértelmű. A KRÜ kötelezte magát, hogy mérhető, ellenőrizhető, és nem utolsósorban nem-diszkriminatív kritériumokat állít fel, pl. a szakmai sikerek, gazdasági önfenntartás, hallgatóság, tapasztalat stb. A Rádió-műsorszórás törvény értelmében, a konkurens rádióállomások között a KRÜ az alapján fog dönteni, hogy melyik nyújt nagyobb garanciát a programok tartalmi sokszínűségére a közeljövőben (a törvény 53.cikke 1. bekezdés 5.pont). Természetesen, azt már nem rögzítik, hogy ki, milyen feltételek mellett, és mikor fogja mindezt ellenőrizni. Pedig mindkét kérdéses rádió esetében már több éve működő, és kézzelfogható koncepcióval rendelkező adásokról beszélünk, amelyek tartalmi, minőségbeli összehasonlítása nem lett volna olyan nehéz. Művelődési, kulturális, tudományos és ifjúsági témakörök népszerűsítéséről van szó, amelyeknek minél több teret kellene engedni.

Ezért tartottam fontosnak megkeresni mindhárom érintettet, hogy írják le egy átlagos nap műsortervét, és jelöljék meg, milyen nyelven is szólalnak meg azok. Ha tényleg a KRÜ-nek volt igaza, akkor ebből a kis felmérésből, ki kell, hogy derüljön.

Nem szeretném, ha azt hinnék, a saját emlékeim miatt már az adatgyűjtés kezdetén ellenségesen viszonyultam volna a Trend Rádióhoz. Sőt, ellenkezőleg! Mikor e-mailt váltottunk, kellemesen csalódtam, mert a szerb nyelvű levelemre magyar nyelvű választ kaptam. Igaz nem tökéletes magyarsággal, de egy szerb munkatárs írt. A napi programjukat látva persze feltettem magamnak a kérdést, hogy a főként reklámokkal és zenével kitöltött műsoridő miben nagyobb garancia a KRÜ-nek, hogy a közeljövőben változatosabb tartalmakkal jelentkeznek majd, mint a Topolyai Rádió valamikori programja. Vannak hírek magyar nyelven is, de a szerb nyelvű reggeli - és a késő délutáni helyi kérdésekkel foglalkozó (Hronika mesnih zajednica) műsorok mellett ez nagyon kevés teret hagy a magyar hallgatóknak. A maradék időt zenével pótolják, illetve különböző nyelvű apróhirdetésekkal – dél környékén vannak vendégek is, riportok, de ez nem egész két órába sűrítve (állítólag, ez is kétnyelvű). Minden csütörtökön másfél órás „Zene Mozaik” (tehát újra főként zene, és nem szöveg) hallható magyar nyelven, ami nem sokkal több a heti félórás bunyevec kisebbségi műsortól (Bunjevačka Ric) (csak emlékez-

tetőül, a magyarok és bunyevecok aránya Topolyán 59,25% és 0,32%)²⁰.

A válaszadó elmondása szerint az összesen 4 dolgozóból kettő magyar (egy rendes munkaviszonyban, egy pedig tiszteletdíjas). Ha ez így van, akkor a pontosan fele munkaerő miért nem fordítja le a rádió honlapját magyarnyelvre is? Miért van az, hogy az internet-látogató a szerb mellett olvashatja az információkat még angolul is, de magyarul, ezzel szemben, már nem?

Összességében tekintve, az egésznapos műsor kétnyelvű. Ugyanis a magyar nyelven történő tájékoztatás itt is jelen van, még ha nem is olyan minőségben, illetve mennyiségben, mint az elváránk - vagy ahogyan a Topolyai Rádióban jelen volt (a topolyai vezetőség rendszeres megszólaltatása, a polgárok kérdései lehetősége, nyugdíjas műsorok, egészségügyi témák, a topolyaiak eredményeinek ismertetése és mindenkinek bemutatkozási lehetőség stb.)

Szerbiának bátorítani, illetve könnyíteni kellene a kisebbségi nyelvű műsorok minél szélesebb hallgatóságához való eljutását (11. cikk 1. bekezdés b)(ii) pont). Ha jobban megvizsgáljuk, ezt megtette, hiszen Topolyán a Topolyai Rádió elhallgattatásával továbbra is megmaradt a rádiók kétnyelvűsége. Az a tény, hogy a magyar nyelv már nem olyan tisztán és igényesen beszélt formáját őrizték meg ily módon, az már nem tartozik a Kartában vállalt kötelezettségek közé. Az azonban igen, hogy olyan jogszabályokat alkot, amelyek támogatják a műsorszolgáltatókat a kisebbségi nyelvű programok sugározására (11. cikk 1. bekezdés a)(iii) pont). A KRÜ Szabályzatának 63. cikke éppen a rádiófrekvencia közös használatáról beszél, amellyel elkerülhető lett volna a fentiekben vázolt eset. A legtöbb 3 szolgáltató közös szerződésben szabályozhatja, hogy mikor, kinek, milyen feltételek mellett van joga a frekvencia használatára ugyanazon a területen. Sajnos, ez már egy komolyabb együttműködést kívánt volna, mint a vezetőktől, mint a munkatársaktól.

A tömegtájékoztatás viszont nem ennyire szűk eszöközzel rendelkezik. Topolyán jelenleg két televízió is működik, egyik az Express Chanel, a másik a megszűntetett Topolyai Rádió embereiből verbuválódott Omega TV (összesen 4 magyar munkatárssal). Mindkettőben fontos helyet kapnak az apróhirdetések, mint az önfinanszírozás egyik formája, de az utóbbi időben egyre több tájékoztató, főként beszélgető műsorral jelentkeznek, szigorúan megőrizve a tévék topolyai jellegét és kétnyelvűségét.

²⁰ Érdekes, hogy mindkét megmaradt topolyai rádió fél órát szán heti műsoridejéből a bunyevec kisebbségnek, miközben Szerbia a bunyevec nyelvet (a macedóonnal együtt) nem jelölte meg, mint amire a Charta rendelkezéseit alkalmaznia kellene.

Ami az újságkiadást illeti, az évek során voltak kezdeményezések, hol a város részéről, hol egyének útján, de mind zátonyra futott. Most, a RBT Press ingyenes havi lap az²¹, amely nyomtatott sajtó formájában értesíti a lakosságot. Ha nem is tükörfordításban, de hasonló, néha ugyanazok a témák kerülnek feldolgozásra két nyelven. A reklámok mellett, a község is támogatja a kiadást, ezért nyugodtan állíthatjuk, hogy ebben az esetben az állam beteljesíti azon a kötelezettségét a Karta szerint, hogy "bátorítja és/vagy megkönnyíti legalább egy, regionális vagy kisebbségi nyelveket használó sajtóorgánium létesítését és/vagy fenntartását..." (11. cikk 1 bekezdés e (i) pont).

A község területén tisztán lehet fogni a magyarországi állami és egyes kereskedelmi televíziók adásait nem csak a kábeltévé-szolgáltatásaira előfizetőknek. Illetve egyre több anyaországi magyar nyelvű újság jelenik meg szabad forgalomban is – és már nem kell megkérni a szomszédot, hogy vegye meg ezt vagy azt, ha arra jár. Sajnos ezek főként szórakoztató lapok, és mellőzik a politikai, társadalmi tájékoztatást, de talán a közeljövőben ezek az újságok is helyet kapnak Vajdaságban. Azonban ez nem csökkenti azt a tényt, hogy Szerbia, mint részes állam nem gördít akadályt egy szomszédos országgal való együttműködés elé, már ami a magyar nyelvű önkifejezést illeti²².

Kulturális tevékenység és kulturális létesítmények (12. cikk)

A magyar nyelv ápolása nem lehet teljes magyar nyelvű könyvek, előadások nélkül. El kell dönteni, hogy mi a cél: megőrizni a vajdasági magyarságot minél nagyobb számban nem törődve magának a nyelvnek a minőségével (gondolok itt a nyelv elszarbesedésére, akcentusra stb.) vagy ezzel egy időben törekedni a hibák kiküszöbölésére is. Topolya ebből a szempontból még nem esett áldozatául az általános tendenciáknak.

Szerbia a 12. cikkben az 1. bekezdés a), b), c), f) pontjait illetve a 2. bekezdést jelölte meg, mint ránézve kötelezőt. A topolyai Népkönyvtár, Művelődési Ház, Kodály Zoltán Magyar Művelődési Központ és a Városi Múzeum azok a – karta szavaival élve – kulturális létesítmények, amelyek tekintetében az ország kötelezettséget vállalt, hogy támogatja a kisebbségi nyelv

vű programokra az eszközök biztosítását, bátorítja az effajta önkifejezést és kezdeményezést, valamint gondoskodik a kisebbségi nyelven készült műalkotások más nyelven történő megismeréséről (illetve fordítva).

Figyelembe véve ezek működését, talán csak egy kicsivel több anyagi forrásra lenne szükség, hogy a topolyai magyar nyelvű kulturális élet zökkenőmentesen működjön.

A Topolyai Népkönyvtár az elmúlt időben sokat fejlődött mind tartalmában, mind külsőleg. Tette ezt mindazok ellenére, hogy a támogatások összege nem sokat változott (nem nőtt, nem csökkent). Az alapító Községi-képviselő testület biztosítja a könyvtár működéséhez szükséges alapvető eszközöket, mint a személyi jövedelmek és a rezsi költségének fedezése, valamint egy adott összeget könyvvásárlásra. Emellett a Tartományi Művelődési Titkárság és a Szerbiai Művelődési Minisztérium utalnak át minden évben könyvvásárlási támogatást. Ez utóbbi egy könyvlistát is mellékel, amelyről meghatározott értékben választhat a könyvtár, azonban ezen a listán csak szerb nyelvű könyvek szerepelnek. A lakosság arányát tekintve ez nem igazságos. Hosszabb távon a szerb irodalom javára billen a mérleg, és így a magyar olvasó közönséget megfosztják az időszerű olvasmányoktól. Sajnos az Illyés Közalapítvány megszűnése óta intézményes keretek között Magyarországról nem érkeznek könyvek Topolyára, ezért ezt csak magán úton lehet pótolni.²³

	2006	2007	2008	2009
Új magyar- nyelvű könyvek	1922	1553	941	215*
Új szerb- nyelvű könyvek	2084	1907	1947 kb.	1100*

* 2009. május közepéig

Fontos megemlíteni a könyvtár szerepét a rendezvényszervezésben is. A 2006/09-es időszakban a látogatók száma növekedett, ami mindenképpen pozitívum, de ez valószínűleg közvetlen következménye az előadások számbeli növekedésének. Egyre változatosabb tartalmú programok jelentkeznek, amelyek a lakosság több rétegének érdeklődési körét mozgatják meg: gyarapítják az új közönség számát, és egy időben formálják kritikai ízlésüket; de nem utolsósorban

²¹ Nem pontos megjelölés a „havi lap”, mert a megjelenése nagyban függ az anyagiak megoldásától, ezért néha ez az időtartam lehet több, de lehet kevesebb is.

²² 11. cikk 2. bekezdés: "A Felek vállalják, hogy biztosítják a szomszédos országokból egy regionális vagy kisebbségi nyelvvel azonos vagy hasonló nyelven készült rádió- és televízióadások közvetlen vételének szabadságát [...] Ezen túlmenően gondoskodnak arról, hogy egy regionális vagy kisebbségi nyelvvel azonos vagy ahhoz hasonló nyelven gyakorolt szólásszabadság és az információáramlás szabadsága elé az írott sajtót illetően semminemű korlátozást ne tétessék..."

²³ Az IKA könyvtár-támogatási programja keretében 2005-ben kaptak utoljára jelentősebb könyvadományt.

a topolyaiak hallgathatják az igényes magyar beszédet akár hazai, akár magyarországi előadóktól.

Könyvbemutatók,

író-olvasó
találkozók

	2006	2007	2008	2009
magyar nyelven	17	27	31	19*
szerb nyelven	2	7	12	6*

* 2009. május közepéig

A Topolyai Népkönyvtár 2007 óta rendszeresen nyílt napot tart a mezőgazdasági középiskolában, ahol az utazó diákoknak is lehetővé teszik a beiratkozást és a könyvkölcsönzést. Az effajta tudatos, olvasói-réteg építése mindenképpen dicséretes. 2008 óta rendszeresen rendeznek játszóházakat magyar és szerb gyerekeknek vegyesen, ami megalapozza a jövőbeli barátságokat, és egyben ösztönzi a gyerekeket, hogy egymás nyelvét is gyakorolják. Emellett tavaly augusztusban `Tako lako` címmel konverzációs szerb nyelvtanfolyamot indítottak magyar anyanyelvű általános iskolások részére.²⁴

Ei kell fogadnunk, hogy a vajdasági magyarság fennmaradása elsősorban az értelmiségtől függ, akik hatékonyan kiállnak sorstársaik érdekében. Azonban ez csak úgy valósítható meg, ha a magyarság e képviselői anyanyelvük mellett az állam nyelvét is folyékonyan beszélik.

A topolyai **Művelődési Ház** (színház, mozi) rendezvényein a megnyitó beszédek rendszerint két nyelvűek, hiszen sosem lehet tudni, ki van/lesz jelen, emellett, azonban szép számban vannak kétnyelvű előadások is, amelyek jó példái annak, hogy a nemzetek közötti viszonyokat a kultúra keretei között rendezni lehet – és kell.

	2006	2007	2008	2009
Kétnyelvű rendezvények	34	56	58	23

Rendezvények alatt értjük a szemléket, kiállítás-megnyitókat, játszóházakat és a karácsonyi-, húsvéti-, illetve egyéb ünnepi jellegű programokat.

	2006	2007	2008	2009
Rendezvények				
magyar nyelven	37	47	45	18
szerb nyelven	81	76	89	38

A szerb nyelvű előadások számát nagyban megnöveli a heti 4 mozi előadás, amelyeket szerb felirattal vetítenek. Az évente megrendezésre kerülő egy hetes Magyar Filmnapok nem nagyon emeli ezt az

arányt; mivel azonban a Művelődési Ház jó viszonyt tart fent a Mozisok Országos Szövetségének elnökével, Petróczy Sándorral, számos ismert magyarországi színész, mozis látogatott el a topolyai közönségtalálkozókra az utóbbi időben.

A közönség száma változó, míg a mozi látogatása csökken, addig ez a Magyar Filmnapokon és a Múzeumi Estéken (ez egy magyar szakembereket megszólaltató programsorozat különböző tudományos területeken) növekszik.

Topolyán 2007 óta a színházterem használhatatlan, ezért a színházi és többi előadásra is a mozitermet használják, illetve színházlátogatást szerveznek Újvidékre, Szabadkára vagy a nyári Tanyaszínházra. A Művelődési Ház keretein belül kap otthont a már évek óta sikeresen szereplő MARA amatőr színjátszókör is.

Színházi előadások	2006	2007	2008	2009
magyar nyelven	4	5	6	2
szerb nyelven	4	3	5	1

Az anyagi források itt is korlátozottak, a Községi költségvetésben és a Helyi Közösségben minden évben rendelkezésükre áll egy bizonyos összeg művelődési rendezvényekre. A hiányt önerővel pótolják: irodahelyiségek bérleti díjából vagy pályázatok útján. Magyarországról csak ilyen formában érkezik támogatás (legelérhetőbb a Szülőföld Alap).

A szabadkai Városi Múzeum fiókintézeteként 2001-ben létrejött a **Topolyai Múzeum**, amely a városra vonatkozó, helytörténeti jellegű leletek mellett külön teret szentel a topolyai születésű irodalmároknak, Tóth Ferencnek, Fehér Ferencnek és Juhász Erzsébetnek, illetve jelentős, elsősorban építészeti tematikájú könyvtárral rendelkezik nagyszámú magyar nyelvű könyvvel.

Valamelyik, ezen intézmények közül, mindig megemlékezik a magyar ünnepekről, mint a Magyar Kultúra vagy Költészet napja, ezenkívül a 48-49es forradalom évfordulója. Ebben sokat segít a Kodály Zoltán Magyar Művelődési Központ, amely magva 1980 óta létezik Topolyán. Kedetben a magyar néptánc, népzene terén tevékenykedett, de ez mára kibővült az AURORA irodalmi és beszédművészeti és a Szivárvány képzőművészeti szakkörökkel. Jelenleg 350 aktív taggal a szervezet nemcsak Topolyán, hanem egész Vajdaságban jelen van tájoló műsoraival, legyen szó a magyar nyelv énekelt, verselt, eltáncolt vagy elzenélt formájú népszerűsítéséről.

Látható tehát, hogy a magyar kultúra ápolása Topolyán nagyban függ a kulturális létesítmények közötti

²⁴ Ennek semmi köze a Magyar Nemzeti Tanács által kezdeményezett felzárkóztató szerb nyelvtanfolyamhoz.

együttműköéstől és a programok koordinált szervezésétől. Sajnos, gyakran ütköznek az időpontok, így bizonyos események méltatlanul maradnak közönség nélkül. E kérdés kiküszöbölése azonban már gyerekjáték kellene, hogy legyen.

Biztos, hogy a magyar nyelv ilyen mértékű megóvása nem lenne lehetséges, ha a fentiek vezetői nem magyarok volnának, és megkockáztatnám azt is, hogy nem magyar nők.

Határon túli cserekapcsolatok (14. cikk)

Mindezekről már szó volt a fenti témakörökön belül. Elsősorban a kultúra, oktatás, tájékoztatás területén megvalósuló együttműködésről van szó, amely egyben a kisebbségi nyelv művelőinek támogatása is. A kommunikáció ilyen fajta fejlesztésével mindenképpen fontos foglalkozni, hiszen – a mi esetünkben magyarországi – támogatásokat nemcsak az anyagi problémák megoldásának tükrén keresztül kell szemlélünk, hanem a Vajdaságban beszélt magyar nyelv megóvását is jelenti, ha minél több a közös rendezvény.

Topolyának három anyarországi testvérvárosa van: Budapest belvárosa – Lipótváros, Kiskunmajsa és Szentés. A többéves kooperáció valójában a kulturális intézmények egymás közti csereprogramjain keresztül valósult meg leginkább.

Összegzés

Minden bizonnyal nem fedtem le minden területet, és sok olyan kérdés maradt válasz nélkül, amelyek fontosak volnának egy teljesebb konklúzió levonásához. Mind ehhez időre és elsősorban segítségre volna szükség, hiszen sok esetben magánszemélyek-dolgozók közbenjárásával kaptam adatokat (így azok egy részét nem is szabad hivatalosként kezelni). Próbáltam a következőket minden témakörön belül külön-külön levonni, ezért most, így a végén, már nem ismételném magam.

Topolya sem lesz, sajnos, kivétel, ami a magyarság csökkenését, és későbbi elszerbenedését illeti. Ez, természetesen, egy hosszabb folyamat, és nem hiszem, hogy még a mi életünkben bekövetkezik; azonban fel kell készülnünk rá, és tudatosan erősíteni a közösséget. Biztos, hogy a magyar párt évek óta tartó jelenléte a topolyai politikai szintéren megnehezíti a többségi nemzet hatásának terjedését, viszont, a politika sosem jelentett egy stabil és sikeres alapot. Mindig felmerül a régi kérdés, hogy mit érünk magyarként (és itt visszakanyarodnék a címhez), ha nem magyar párt tagjai vagyunk? Amíg a fiatalok nem kapnak több lehetőséget, addig nem sok esélyt látok arra, hogy a jövőben a migráció csökkenjen. Ahogyan Kertész Imre írta a Sorstalanságban: "Nem az a baj, hogy megtörtént, hanem az, hogy megengedtük".

És önmagunkon kívül ki más tarthatnánk mindezt felelősnek?

